APIE TAUTINIUS RŪBUS

Paskutiniu laiku vis dažniau spaudoje pasirodo įvairūs ginčai dėl Lietuvoje sukurtų tautiniam ansambliui "Lietuva" kostiumų. Jų kūrėja yra jauna dailininkė Dalia Mataitienė, kuri nuo 1960 metų dirba įvairiuose Lietuvos teatruose dekoracijų ir kostiumų srityje. Šia proga norime perduoti pačios dailininkės pasisakymus apie savo kūrybą. (Perspausdinta dalis straipnio iš "Kultūros Barai" nr. 9 — 1967 m. — Gražina Aleksienė "Jieškant grynumo ir grožio").

"... Didelį poveikį D. Mataitienės kūrybai turėjo P. Rimšos ir L. Truikio darbai. Dailininkė žavisi stilizuotomis P. Rimšos skulptūromis, L. Truikio darbų dekoratyvumu ir muzikalumu. P. Rimšos skulptūrų poveikis jaučiamas. D. Mataitienės eskizuose kino filmui "Eglė"; muzikinio spektaklio apipavidalinimą ji neretai grindžia grafiškai besikeičiančių linijų išdėstymu.

D. Mataitienė ėjo teatro dekoratoriaus keliu ir kurdama kostiumus Valstybiniam liaudies dainų ir šokių ansambliui "Lietuva". Šis kelias, beje, nėra naujas. Laisvai improvizuodami lietuvių liaudies meno motyvais kostiumus teatro spektakliams praeityje kūrė dailininkai M. Dobužinskis (J. Karnavičiaus opera "Radvila Perkūnas"), A. Galdikas (J. Karnavičiaus opera "Gražina" ir V. Krėvės drama "Šarūnas"), L. Truikys (A. Rečiūno opera "Trys Talismanai"). Jų apipavidalintiems spektakliams būdingas originaliai stilizuotas, teatrališkai puošnus, nekasdieniškas drabužis, saviti spalvų deriniai.

D. Mataitienė kostiumus kūrė ansamblio programai, kuri, nors sudaryta iš atskirų lietuvių liaudies šokių, dainų, vis dėlto nebuvo etnografinio charakterio. Šiai programai dailininkė sukūrė apibendrintą, individualiai suvoktą lietuvių liaudies kostiumą.

— "Lietuvos" ansamblio kostiumai, — sako D. Mataitienė, — buvo daugiau laisvos kūrybos vaisius. Tuomet savo fantazijai daviau visišką laisvę. Naudodamasi etnografine medžiaga, aš nesekiau ja. Sutinku, kad šiuose mano kostiumuose yra muzikinio spektaklio elementų, tam tikro operiškumo. Tačiau, norint suprasti, kodėl lietuvių liaudies kostiumą sprendžiau būtent taip, reikia ne tik matyti, bet ir girdėti ansamblio programą, jo, — sakyčiau, — akademiškai operinę dainavimo manierą, liaudies instrumentų orkestrą, atliekantį lietuvių kompozitorių originalias kompozicijas, teatralizuotą šokį.

Tur būt, iki šiol nė vieno teatro dailininko darbas nėra sukėlęs tiek ginčų, tiek skirtingų nuomonių, kaip pastarasis. Lietuvių liaudies meno žinovus tiesiog apstulpino D. Mataitienės darbo laisvumas, įprastinių normų nepaisymas. Negalima nuneigti teisingų liaudies meno specialistų pastabų, bet negalima nuneigti ir dailininkės fantazijos bei talento. "Lietuvos" ansamblio įrašų knyga ir dienynai mirgėte mirga susižavėjimo įrašais.

D. Mataitienė, pradėdama kurti kostiumus Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto dainų ir šokių liaudies ansambliui, kritiškai pervertino ankstyvesnį savo darbą.

— Aš niekada nepagalvojau, jog savo kūrybiniuose bandymuose negaliu suklysti. Tik mane labai stebina tai, jog mūsų ansambliuose ir apskritai mėgėjų kūryboje taip nevertinama originali mintis. Jos nematyti nei pačiose ansamblių programose, nei pasirenkant kostiumus. Kartojimas ir mėgdžiojimas pasidaro visiškai įteisintas ir be jokios savigarbos. Jeigu mano labai stilizuotų kostiumų "Lietuvos" ansambliui sprendime savaime prireikė siauručių prijuosčių ir siauru metalu papuoštų karūnų, tai tiesiog juokinga buvo festivalio metu stebėti, kaip nevykusiai pamėgdžiodami, vos ne visi kolektyvai pasipuošė siauromis prijuostėmis ir karūnomis, nieko bendra neturinčiomis su visu kostiumo sprendimu. Kurdama naujuosius kostiumų projektus Universiteto ansambliui, aš nuoširdžiai stengiausi surasti naujų detalių, spalvų, formų. Peržiūrėjusi daug istorinės-etnografinės medžiagos, susidariau tokį vaizdą: lietuviškam drabužiui būdingas iškilmingumas, santūrus puošnumas. Jis sunkus savo formomis ir dažnai spalvomis, žemę siekiantis, sunkaus vilnonio arba drobinio audimo sijonas, liemenėlė, prijuostė, ilgomis rankovėmis ir uždaru kaklu palaidinukės, nuometai, drobulės, skaros, sermėgos, — visa tai suteikia lietuvės rūbui monumentalumo, be-

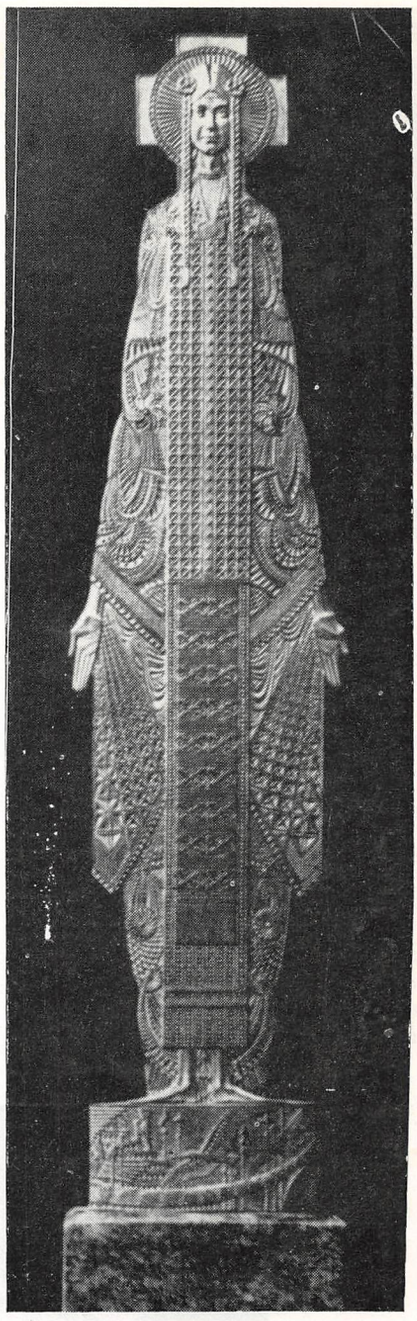

P. RIMŠA

DIENA IR NAKTIS (BRONZA) 1922

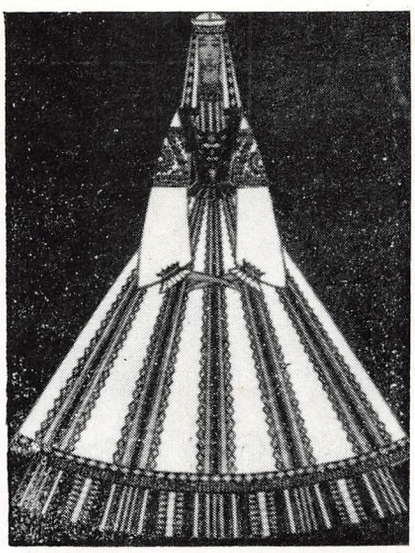

veik asketiško santūrumo. Todėl, manau, labai ir labai klysta choreografai, lietuviškų šokių techniką vystydami iki akrobatikos. Su ilgu sijonu tokių šokių neįmanoma pašokti. Savo šokių temperamentu kažkodėl besivydami pietiečius, prarandame labai savitą lietuviško šokio ir jo muzikos charakterį, vidinę vertę. Manau, kad artėjimas prie etnografinio grynumo visais atžvilgiais — tiek kuriant kostiumus, tiek sudarant pačią programą ir ieškant jos atlikimo charakterio, — yra ta puiki, neišsemiama perspektyvinė kryptis, kuria turėtų eiti mūsų liaudies ansambliai.

audiniams. Dailininkė vengė ryškių spalvų. Jų pustoniai primena balintų ir nebalintų lininių gijų atspalvių žaismą, pabrėžia ornamento subtilumą. Ritmiškas rašto geometrinio motyvo pasikartojimas, piešinio grafiškumas, išlaikyta atskirų dalių ir bendros motyvų kompozicijos proporcija suteikia kostiumui muzikalumo. Lietuvių liaudies menui būdingas baltos spalvos estetinių galimybių panaudojimas parodo dailininkės jautrumą ir skonį. Kostiumai pasižymi aiškiu, lengvai suvokiamu ritmu.

Spalvinė naujųjų Universiteto ansamblio kostiumo gama primena

— Labai nenorėčiau, kad naujieji mano kostiumai vėl taptų "mada". Universiteto ansamblio kostiumams sukomponavau plačias prijuostes ir perliniais karoliukais papuoštas karūnėles. Tenka su apmaudu laukti, kad labai greitai jas pamatysim ir visuose ansambliuose... Norėčiau, kad mano ieškojimai ar atradimai nebūtų priimami aklai, bet žadintų kūrybinę mintį.

Kai dėl manęs pačios — stengiuosi įsigilinti ir suvokti didžiulius liaudies išminties ir meno lobius, kritiškai vertinu kiekvieną savo darbą..."

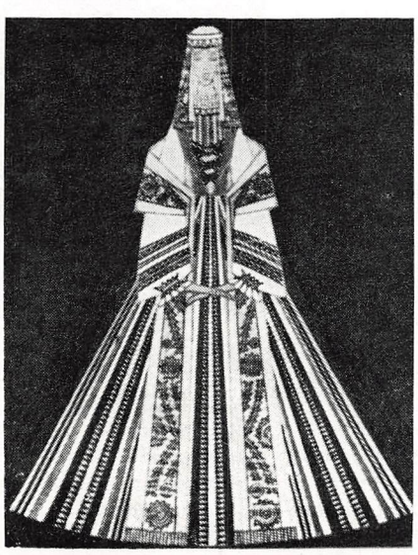

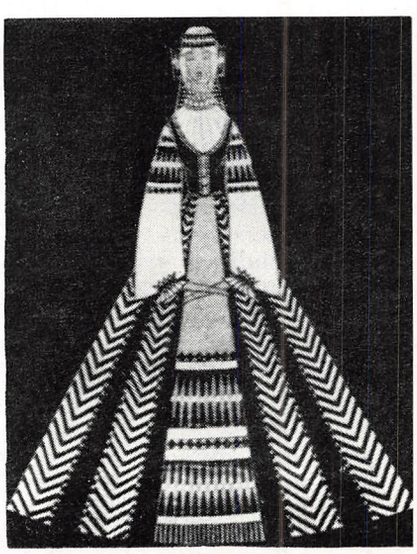

Kurdama kostiumus Universiteto ansambliui, dailininkė kūrybiškai panaudojo įvairius lietuvių liaudies meno elementus, ornamentus, spalvas. Spalviniu sprendimu naujieji kostiumai artimi lietuvių liaudies tuos laikus, kai linus ir vilnas kaimo audėjos dažė natūraliais dažais, pasigamindamos juos iš augalų žievių, lapų, šaknų, samanų, medžių žievės, panaudodamos pelkių, bei geležies rūdis.

Bendrai būtų galima pastebėti, kad turėtume daryti skirtumą tarp skirto scenai kostiumo ir eilinio tautinio rūbo.

Lietuvių tautiniai drabužiai dar reikalingi gilių studijų, kur kūrybiniai reikėtų artėti prie **tikro etnografinio grynumo.**